

УДК 338.431

JEL Classification: O13; O18

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202111006>

*Я. М. ГАДЗАЛО, доктор сільськогосподарських наук,
професор, академік НААН
Ю. Я. ЛУЗАН, доктор економічних наук,
академік НААН*

Основні суперечності організаційно-економічного механізму розвитку аграрної сфери України та шляхи їх врегулювання

Мета статті - окреслити основні суперечності організаційно-економічного механізму на сучасному етапі розвитку аграрної сфери України, обґрунтувати шляхи їх врегулювання.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано діалектичний і логічний методи наукового пізнання, системний підхід до вивчення сучасних тенденцій розвитку аграрної сфери України, сукупність методів обробки статистичних даних, які характеризують взаємодію окремих складових організаційно-економічного механізму державного регулювання.

Результати дослідження. Доведено наявність важливих суперечностей у функціонуванні системи державного регулювання, визначено відповідні протиріччя, неузгодженості й нестабільність дії основних її складових на сучасному етапі розвитку аграрної сфери України.

Елементи наукової новизни. Розкрито сутність суперечностей організаційно-економічного механізму розвитку аграрної сфери України, визначено механізми, що виявляють найбільший вплив на її функціонування, запропоновано шляхи їх удосконалення.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути враховані при підготовці проєктів законодавчих регулятивних актів, поглибленні наукових досліджень, у навчальному процесі, для удосконалення системи державного управління аграрної сфери України. Табл.: 4. Бібліогр.: 36.

Ключові слова: аграрна сфера; аграрний сектор; державне регулювання; суперечності; організаційно-економічний механізм.

Гадзало Ярослав Михайлович - доктор сільськогосподарських наук, професор, академік НААН, президент Національної академії аграрних наук України (01010, м. Київ, вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 9)

E-mail: prezid@naas.gov.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5028-2048>

Лузан Юрій Якович - доктор економічних наук, академік НААН, радник Президії Національної академії аграрних наук України (01010, м. Київ, вул. Михайла Омеляновича-Павленка, 9), головний науковий співробітник відділу економічних досліджень, інноваційного провайдингу та зовнішніх зв'язків, Інститут продовольчих ресурсів НААН (02000, м. Київ, вул. Євгена Свєрстюка, 4А)

E-mail: prezid@naas.gov.ua

Постановка проблеми. Перехід більшості країн колишнього соціалістичного табору на ринкові засади функціонування економіки, активне інтегрування до глобальних економічних й інших процесів забезпечується принципово новими механізмами з метою системного та обґрунтованого врегулювання багатьох суперечностей розвитку.

На ефективність врегулювання суперечностей можуть вказувати відповідні порівняння рівня і темпів соціально-економічного розвитку між державами, де місце України не відповідає її потенційним можливостям. Це також стосується і аграрної сфери, де накопичена значна кількість проблемних питань, багато з яких ще не знаходять свого своєчасного та ефективного вирішення.

Суперечність як категорія, яку певною мірою за своєю сутністю можна ототожнювати

© Я. М. Гадзало, Ю. Я. Лузан, 2021

із протиріччями суджень і дій, неузгодженостями, незбалансованістю, невідповідністю, протилежністю тощо (далі суперечності), на сьогодні відслідковується у багатьох питаннях державного регулювання розвитку аграрного сектору і сільських територій. Зокрема, в неузгодженості визначення завдань та створення досконалих механізмів для вирішення проблем продовольчого забезпечення населення України, в тому числі пов'язаних із можливостями пропозицій на внутрішньому ринку, рекомендованими нормами споживання та обмеженою економічною доступністю населення до якісних продуктів харчування, що на продовольчому ринку формує найважливішу суперечність між попитом і пропозицією, яка до цього часу ще не отримує свого розв'язання. До сучасних суперечностей можна віднести також не завжди достатні обґрунтування проблем внутрішньогалузевих і міжгалузевих економічних відносин, оцінок наслідків від незадовільного використання й охорони ґрунтових, водних, лісових та інших природних ресурсів, організації фінансового та інших видів ресурсного забезпечення агропромислового виробництва, визначення негативного впливу нових викликів унаслідок погіршення кліматичних умов, вирішення проблем комплексного задоволення потреб життєзабезпечення сільських жителів і розвитку сільських територій. Разом із тим застосування не завжди обґрунтованих заходів з удосконалення діючих або запровадження додаткових механізмів державного регулювання для їх розв'язання суттєво стримує сталий розвиток аграрної сфери України.

Крім того, аграрний сектор економіки України, насамперед сільське господарство, сьогодні залишаються найбільш незахищеними і не зорганізованими в системі господарських відносин. Також він є найбільш недокапіталізованою галуззю через відсутність механізмів з урахуванням вартісних активів земельних, лісових, водних, інтелектуальних та інших ресурсів, що теж формує відповідні суперечності, які обмежують відтворення та створення додаткових капіталів.

Надто це стосується особистих селянських і фермерських господарств, які разом з іншими дрібними виробниками у структурі виступають основними постачальниками для потреб внутрішнього ринку таких важливих продуктів харчування, як молоко, м'ясо,

яйця, картопля, овочі, плоди, ягоди, баштанні продукти, виноград, мед тощо, загалом виробляють до 50 % продукції сільськогосподарства, практично не використовуючи власні вартісні активи та інші можливості ринкового розвитку.

При цьому великотоварні виробники з різних причин втрачають інтерес до вирішення проблем внутрішнього продовольчого ринку, через що потужні бізнесові структури останнім часом свої зусилля переважно спрямовують на експортну сировинно-орієнтовану діяльність, що теж являє собою важливу суперечність сучасного розвитку.

Значні суперечності у розвитку ринкової конкуренції в Україні загострюються внаслідок недосконалості та навіть згортання функціонування таких важливих ринкових інституцій, як аграрні товарні біржі та сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, нестабільності та інших недоліків державного регулювання внутрішнього аграрного ринку і зовнішньоекономічної діяльності, ігнорування в багатьох випадках базових цінностей і принципів та кращого світового досвіду, забезпечення підтримки диверсифікації агропромислової діяльності з метою створення додаткових робочих місць і зростання доданої вартості, удосконалення системи оподаткування, розбудови спеціальних систем страхування аграрних природних і ринкових ризиків, мікрокредитування, іпотечного земельного кредитування тощо.

Багато суперечностей виявлено між задекларованими намірами держави в питаннях активізації участі у глобальних інтеграційних, інвестиційних й інноваційних процесах і необхідними накопиченнями та використанням сучасних знань, дотриманням принципів і правил міжнародного економічного співробітництва.

Відсутність або порушення відповідних інституціональних засад, несвоєчасне або недосконале врегулювання згаданих процесів і далі провокуватиме появу нових або поглиблення існуючих суперечностей. Така ситуація потребує удосконалення системи державного управління аграрною сферою як на центральному, регіональних, так і на місцевому рівнях, розвиваючи ринкове середовище, передусім базуючись на знаннях, досвіді з використанням кращих вітчизняних і світових досягнень інституціонального порядку.

Яскравою аналогією вищезазначеного може бути необґрунтоване, суперечливе

або неправильне визначення діагнозу хвороби людини й одночасно неправильне або суперечливе визначення шляхів лікування. Тобто як у медицині, так і в економіці, якщо одна суперечність накладається на іншу, це може призвести до непоправних негативних наслідків.

Не меншої шкоди розвитку аграрної сфери через відсутність відповідних запобіжників завдає невиконання важливих уже схваленими законодавчими актами механізмів державного регулювання і саморегулювання відповідних господарських відносин як державними інституціями, так і безпосередньо учасниками аграрного ринку.

Сукупність зазначених та інших явищ формує основну суперечність між природним, людським і економічним потенціалом аграрної сфери України та низькою результативністю його використання.

Така ситуація свідчить про існування наукової проблеми розв'язання існуючих суперечностей, потребує від державних інституцій та аграрної науки підготовки обґрунтованих пропозицій з метою удосконалення організаційно-економічних механізмів для ефективного розвитку аграрної сфери держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використання результатів досліджень учених з окресленої проблематики на сьогодні дозволяє державним інституціям та суб'єктам господарювання більш обґрунтовано здійснювати заходи з метою усунення існуючих або недопущення нових суперечностей шляхом комплексного застосування відповідних організаційно-економічних механізмів, які забезпечують потужнішу синергетичну дію.

Дослідження питань теорії і практики розбудови системи економічних механізмів з розв'язання проблем ефективного функціонування аграрного ринку України та сільського розвитку знайшли своє відображення в наукових працях вітчизняних вчених: В. Г. Андрійчук [1]; О. М. Бородіна [2]; П. І. Гайдуцький [3, 4]; В. М. Геєць [6, 31]; В. М. Жук [8]; І. Г. Кириленко [10]; М. Ф. Кропивко [11]; І. І. Лукінов [13]; Ю. О. Лупенко [14, 24]; М. Й. Малік [25]; В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров [15, 24]; О. М. Могильний [33]; Л. В. Молдаван [17]; В. Л. Осецький [19]; М. І. Пугачов [23]; М. Д. Руденко [26]; П.Т. Саблук [16, 27, 28]; О. В. Ходаківська [24, 33]; О.Г. Шпикуляк [25, 34]; О.М. Шпичак [35, 36] та ін.

На думку багатьох учених, дослідження сучасного стану розв'язання існуючих суперечностей в аграрній сфері вказують на необхідність здійснення ґрунтовної аналітики з метою подальшої розбудови досконалих організаційно-економічних механізмів для максимального використання конкурентних можливостей розвитку вітчизняного аграрного сектору економіки, поліпшення задоволення потреб життєзабезпечення сільських жителів і розвитку сільських територій, розширення участі України в глобальних інтеграційних процесах.

Мета статті - окреслити основні суперечності організаційно-економічного механізму на сучасному етапі розвитку аграрної сфери України, обґрунтувати шляхи їх врегулювання.

Виклад основних результатів дослідження. Основні тенденції розвитку національної економіки за період розбудови державності України вказують на значну її залежність від стійкості розвитку аграрного сектору, який отримує все більшу вагомість у вирішенні соціально-економічних й екологічних проблем держави.

Така аргументація підтверджується інтенсивним розвитком аграрного сектору економіки України, який за своїми обсягами, темпами зростання виробництва й експорту продукції, потенційними можливостями потребує взаємопов'язаного розвитку інших сфер економічної діяльності - від машинобудування, хімічної, легкої, добувної та інших галузей промисловості до енергетики, банківської справи, торгівлі, наукової діяльності, поширення знань та ін. [5].

Крім того, його розвиток має безпосередню територіально-функціональну належність, загалом формує аграрну сферу держави у складі суб'єктів сільськогосподарської діяльності, харчової і переробної промисловості, зберігання, транспортування, заготівель і збуту продукції, аграрної науки й освіти, функціонування відповідних об'єктів життєзабезпечення сільських жителів, що становить 30% населення держави, вирішення проблем продовольчого забезпечення, що безпосередньо впливає на поліпшення харчування всього населення, створює відповідні передумови праці, значною мірою визначає комплексний розвиток сільських територій, збереження довкілля та вирішення пов'язаних екологічних проблем.

Наведена конфігурація, враховуючи її складність та економіко-функціональну взаємозалежність, вимагає від держави особливої уваги до побудови обґрунтованих міжгалузевих, внутрішньогалузевих та інших відносин, підвищення ролі фактора наукового забезпечення розвитку аграрної сфери. Без перебільшення, таке завдання надзвичайно складне. Крім того, нині його виконання перебуває у швидкій динаміці, потребує постійного моніторингу та своєчасного удосконалення відповідних державних механізмів регулювання з урахуванням тенденцій на внутрішньому і зовнішньому ринках, вирішення соціальних й екологічних проблем як на загальнодержавному, так і регіональних рівнях [16].

На сьогодні, коли минуло вже більше 30 років державотворення України, доцільно здійснити об'єктивні оцінки дії відповідних інституцій, які забезпечують розвиток аграрної сфери, за необхідності внести обґрунтовані зміни та доповнення.

Аналіз сучасного стану національного господарства, місце держави в різних міжнародних рейтингах за рівнем соціально-економічного розвитку дають підстави стверджувати, що з різних причин ще не вдалося уникнути багатьох суперечностей, які в тому числі стримують розв'язання проблем розвитку аграрної сфери. Багатьом із них ще притаманний наслідковий характер колишньої радянської системи державного регулювання, яка вступає в протиріччя з ринковими засадами розвитку економіки. А також і нові суперечності, які виникають через запровадження організаційно-економічних механізмів законодавчими актами, де окремі вирізняються недосконалістю, неузгодженістю, правовими колізіями, прогалинами, непослідовністю, що отримує негативні політичні, правові, економічні, соціальні та екологічні наслідки.

Вільна енциклопедія (вікіпедія) свідчить, що суперечність - це філософська категорія, розв'язання якої дозволяє отримувати внутрішнє джерело будь-якого розвитку, руху, змін, перехід у нову якість [30]. Закон суперечностей, відкритий ще Аристотелем, не стверджує, які судження чи дії є правильними або хибними, проте вказує, що це повинна встановлювати конкретна наука і практика [32].

Важливою передумовою уникнення суперечностей в розвитку національної економіки,

в тому числі аграрного сектору, стає дотримання засадничих норм, визначених Конституцією України, яка має найвищу юридичну силу і потребує обов'язкового врахування її вимог при формуванні норм законодавства, організації державного управління та здійснення господарської діяльності. За великим рахунком, розв'язання суперечностей цілком можна порівняти з пошуком істини, а відносно аграрної сфери - отриманням максимальної синергії свого розвитку.

Найважливішими серед конституційних норм у цьому контексті виступають [12]:

- забезпечення соціальної спрямованості розвитку економіки;
- захист власності й господарювання, недопущення використання власності на шкоду людини і суспільства;
- земля є основним національним багатством і перебуває під особливою охороною держави;
- зовнішньоекономічна діяльність спрямовується на забезпечення національних інтересів;
- зміцнення демократичних, соціальних і правових засад розвитку держави;
- людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека визнаються найвищою соціальною цінністю держави;
- органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і Законами України.

Для об'єктивності варто зауважити, що радикальні зміни, які відбулися в сільському господарстві за період незалежності України у формах власності на землю і майно, приватизації підприємств харчової і переробної промисловості та агропромислового сервісу, створення на цій базі нових організаційно-правових структур ринкового типу та розбудова інших організаційно-економічних механізмів, сформували підвалини ринкових господарських відносин, окреслили аграрний устрій в Україні та спрямованість розвитку аграрної економіки.

Теоретичне обґрунтування аграрною наукою таких масштабних трансформацій в аграрному секторі України, формування збалансованої законодавчої і нормативно-правової бази, особливо після прийняття Указу Президента України в грудні 1999 р. «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки України»

(Закони України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», «Про державну підтримку сільського господарства», «Про кооперацію», Земельний кодекс та ін.), дозволили уникнути багатьох суперечностей і не тільки зупинити спад

виробництва продукції сільського господарства і харчових продуктів, а й забезпечити їх стійке зростання, активізацію зовнішньоекономічної діяльності, перетворити аграрний сектор із хронічно-збиткової у прибуткову галузь національної економіки (табл. 1).

1. Динаміка обсягів виробництва основних видів продукції сільського господарства України протягом 2000-2020 рр., млн т

Продукція	Рік			2020 р., % до	
	2000	2010	2020	2000 р.	2010 р.
Зернові і зернобобові, всього	24,5	39,3	64,9	263,3	165,1
У т.ч. пшениця	10,2	16,9	24,9	244,1	147,3
кукурудза	3,9	12,0	30,3	776,9	252,5
цукрові буряки	13,2	13,8	9,1	68,9	65,9
соняшник	3,5	6,8	13,1	374,3	192,7
соя	0,06	1,7	2,8	х	164,7
ріпак	0,13	1,5	2,6	х	173,3
Овочі	5,8	8,1	9,7	167,2	119,8
Плоди і ягоди	1,5	1,8	2,0	133,3	111,1
Молоко	12,7	11,3	9,3	73,2	82,3
М'ясо (у забійній вазі)	1,7	2,1	2,5	147,1	119,1
Яйця, млн шт.	8809	17052	16167	183,5	94,8
Мед, тис. т	52,4	70,9	68,0	130	95,9

Джерело: Сформовано авторами за даними Державної служби статистики України.

За даними Державної служби статистики України, обсяги виробництва продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2016 р. тільки за останні 10 років досягли рівня 612,1 млрд грн, або зросли в 1,3 раза, обсяги експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції - 22,2 млрд дол. США, або зросли в 2,2 раза; рентабельність всієї діяльності сільськогосподарських підприємств стабілізувалася в межах 14-18%, рівень номінальної середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства досягнув 9734 грн, або зростання відбулося у 6,8 раза, а її відносний рівень до середньомісячної заробітної плати по державі у 2020 р. становив 84 %.

До відповідного позитиву за цей період також слід віднести активізацію інвестування аграрного сектору економіки, розблокування процесу ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, деяку стабілізацію продовольчої безпеки держави, розширення участі в глобальних економічних процесах, вступ до СОТ, укладання угоди про асоціацію та відкриття вільного ринку України з ЄС, розвиток процесів децентралізації влади в державі і т.ін., що, безумовно, сприяло розв'язанню багатьох суперечностей в розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій.

Поряд із цим такі й інші інституціональні зміни з урахуванням внутрішніх та світових макроекономічних тенденцій уже не забезпечують системного розв'язання існуючих та появу нових суперечностей, що загалом стримує сталий розвиток аграрної сфери.

За багатьма макроекономічними показниками, які, на перший погляд, вказують на певну позитивну динаміку, криється оманлива оцінка результативності розвитку вітчизняного аграрного сектору. Згідно з даними Державної служби статистики України, відслідковується багато негативних тенденцій структурного характеру, незадовільне розв'язання проблем гарантування продовольчої безпеки держави, вирішення соціальних проблем сільських жителів та інші, які можна згрупувати за певними ознаками.

Загрозливою тенденцією протягом років незалежності України виступає стрімке погіршення пропорційності між розвитком галузей рослинництва і тваринництва, що формує цілий спектр суперечностей, пов'язаний із продовольчою безпекою, якістю використання земель, зайнятістю сільського населення, економічною результативністю тощо.

Якщо в 1990 р., за статистичними даними, частки виробництва продукції рослинництва і тваринництва у постійних цінах у структурі продукції сільського господарства України

становили практично порівну, що відповідало загальносвітовим і європейським тенденціям, то у 2000 р. частка продукції тваринництва знизилася до 39,5%, у 2010-му - до 29,5%, а в 2020 р. - становила лише 22,7%.

На думку більшості дослідників, такі тенденції стали наслідком недостатньої уваги до удосконалення державного регулювання розвитку галузі тваринництва в умовах ринкової економіки. Як результат, протягом останніх 30 років вирощування м'яса великої рогатої худоби в середньому по державі для виробників було збитковим протягом 28 років, свиней - 14, овець і кіз - 24, птиці - 18, яєць курячих - 8, вовни - 23, молока - 11 років. Збитковість виробництва окремих видів продукції тваринництва протягом багатьох років навіть перевищувала 50 %. Об'єктивно, в умовах ринку функціонування

тваринництва України перебувало в кризових умовах і не отримувало ринкових підстав для свого розвитку.

Програми державної прямої підтримки розвитку тваринництва протягом цього періоду були недостатніми і нестабільними, а за останні роки практично згорнуті до мінімуму, що не справляло позитивного впливу на врегулювання існуючих суперечностей. До цього варто додати скасування пільг сільгосптоваровиробникам зі сплати ПДВ, що в попередні роки слугувало практично основним і стабільним джерелом бюджетної підтримки галузі.

Як наслідок, виробництво продукції тваринництва все більше концентрувалося в особистих селянських господарствах (табл. 2), яка в значних обсягах використовувалася для самозабезпечення.

2. Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції за категоріями господарств, 2020 р.

Продукція	Усі категорії господарств, тис. т	У тому числі			Питома вага у загальних обсягах, %		
		Сільгосп-підприємства (без фермерів)	Фермерські господарства	Господарства населення	Сільгосп-підприємства (без фермерів)	Фермерські господарства	Господарства населення
Зерно	64933	42069	9649	13215	64,7	14,9	20,4
Цукрові буряки	9150	8204	423	523	89,7	0,5	9,8
Соняшник	13110	9027	2465	1618	68,9	18,8	12,3
Картопля	20838	285	113	20440	1,4	0,5	98,1
Овочі	9635	1200	291	8162	12,4	3,0	84,6
Плоди і ягоди	2024	250	91	1683	8,3	4,4	87,3
Молоко	9264	2685	77	6502	29,0	0,8	70,2
М'ясо (у забійній вазі)	2478	1480	224	774	59,7	9,0	31,3
Яйця, млн шт.	16167	8780	133	7254	54,3	0,8	44,9
Мед	68028	571	84	67373	0,8	1,2	98,0

Джерело: Сформовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Державі також не вдалося створити сприятливі умови для розвитку обслуговуючої, в тому числі заготівельної, кооперації, запровадити ефективні механізми стимулювання високотехнологічного виробництва,

через що розпочалося катастрофічне нерегульоване скорочення поголів'я тварин і птиці (табл. 3) та зменшення обсягів виробництва продукції.

3. Порівняння статистичних даних про кількість сільськогосподарських тварин в Україні у всіх категоріях господарств на кінець 1915, 1940, 1990, 2020 років, тис. голів

Сільськогосподарські тварини і птиця	Рік				2020 р., % до	
	1915	1940	1990	2020	1915 р.	1990 р.
Велика рогата худоба, усього	9132	10996	24623	2874	31,5	11,6
У т. ч. корови	4116	5965	8378	1673	40,6	20,0
Свині	6469	9186	19427	5876	90,8	30,2
Вівці і кози, усього	6904	7325	8419	1140	16,5	13,5
У т.ч. вівці	6849	6700	7896	621	9,1	7,9
Коні	6454	4674	738	202	3,1	27,4
Птиця, млн гол.	246,1	200,7	81,6

Джерело: Сформовано авторами за даними Державної служби статистики України.

Крім того, не були запроваджені цілеспрямовані державні програми субсидування малозабезпечених верств населення для закупівель готових харчових продуктів тваринного походження, де відслідковується найбільший дефіцит споживання. А низька купівельна спроможність українців у свою чергу призвела до зниження споживання насамперед м'ясних і молочних продуктів до рівня 50-60% від рекомендованих норм харчування, що практично майже удвічі обмежило потенційну ємність або витребуваність внутрішнього ринку на продукти тваринного походження.

Тобто головною стримуючою суперечністю розв'язання проблем розвитку тваринництва виступило розбалансування попиту і пропозицій на ринках продукції тваринництва.

З іншого боку, незадовільна впорядкованість системи контролю за якістю продукції, зокрема гармонізації її стандартів до європейських і кращих світових аналогів, відсутність механізмів стимулювання модернізації молочної і м'ясної промисловості, розбалансування сировинних зон та інші чинники практично блокували розширення загальної ємності ринку продукції тваринництва за рахунок її експорту на зовнішні ринки.

Звідси, як засвідчили дані Державної служби статистики України, у 2020 р. у структурі калорійності харчування населення України споживало лише 30% продуктів тваринного походження при встановленому урядом пороговому індикатору продовольчої безпеки 55%.

Частка доданої вартості, яка включає в себе оплату праці та інші соціальні виплати, прибуток і сплачені податки відносно валового доходу суб'єктів господарювання у сільському господарстві за останні п'ять років, незважаючи на зростання податкового навантаження, навіть знизилася від 42,6 до 40,8 %, що вказує на зменшення власних економічних можливостей для саморозвитку. При цьому кризовий стан тваринництва, яке за своєю суттю повинно виступати важливим фактором диверсифікації сільськогосподарської діяльності, у свою чергу гальмувало збільшення доданої вартості галузі, що теж стало важливою суперечністю розвитку.

Таким чином отримано замкнуте коло вказаних та інших суперечностей, без розв'язання яких галузь тваринництва

України об'єктивно не отримуватиме відповідних можливостей для свого розвитку, що і надалі позбавлятиме населення збалансованого здорового харчування, втрату робочих місць у сільській місцевості, обмеження отримання доходів сільського населення від господарської діяльності тощо.

Кінцевим підсумком таких стрімких нерегульованих тенденцій із зменшення поголів'я тварин і птиці, згортання виробництва продукції тваринного походження в Україні може стати значна імпортозалежність, втрата позицій на внутрішньому і зовнішніх ринках та навіть може призвести до «точки неповернення» з відновлення функціонування окремих підгалузей тваринництва.

Більше того, багаторічне ігнорування державою розв'язання очевидних суперечностей розвитку сільського господарства структурного порядку об'єктивно з кожним наступним роком вимагатиме все більших видатків державного і місцевих бюджетів для вирішення накопичених проблем.

Наступною важливою суперечністю сучасного розвитку аграрного сектору економіки України стали нерегульовані процеси розбалансування функціонування харчової і переробної промисловості та сировинних підгалузей сільського господарства.

За роки незалежності України суперечності, які виникли внаслідок втрати принципу пропорційності такого розвитку, призвели до ліквідації значної кількості підприємців харчової індустрії, суттєвого зменшення обсягів виробництва готових харчових продуктів, втрати робочих місць, гальмування експорту готової харчової продукції з високою доданою вартістю, відповідних ускладнень розвитку сільських територій і т. п. [29].

Зокрема, це стосується катастрофічного зменшення обсягів виробництва цукру-піску із цукрових буряків від 6,7 млн тонн у 1990-му до 1 млн тонн у 2020 р. та ліквідації понад 60% цукрових заводів, навколо яких формувалася сільська поселенська мережа із збалансованою соціальною інфраструктурою.

Зменшення обсягів виробництва молока на 62%, м'яса у забійній вазі на 43 %, погіршення структури плодоовочевої сировини, зведення до мінімуму вирощування льону, тютюну, конопель, виробництва продукції вівчарства, козівництва, кролівництва та інших важливих сировинних видів продукції сільського господарства, де Україна в

недалекому минулому знаходилася на лідируючих позиціях у Європі та світі, призвели до розбалансування сировинних зон, навіть втрати окремих підгалузей переробної і харчової промисловості.

Такі інтеграційні помилки внаслідок недосконалості або відсутності відповідних механізмів державного регулювання стали основною причиною значного зменшення економічного потенціалу аграрного сектору України, погіршення структури виробництва продуктів харчування, втрат доходів державного бюджету, прогресування соціальних проблем та інших негативних явищ.

Наступну надзвичайно загрозливу проблему створюють небезпечні тенденції погіршення стану земель сільськогосподарського призначення.

Земельним кодексом України, іншими законодавчими актами, доведено наукою і практикою встановлено, що використання й збереження ґрунтових ресурсів слугує основою розвитку аграрного сектору економіки, базовим чинником гарантування продовольчої безпеки, що являє собою невід'ємну складову національної безпеки країни.

Разом із тим навколо зазначеної проблематики залишається багато неврегульованих суперечностей, що підтверджується обґрунтованими оцінками у періодичних доповідях та у щорічних наукових звітах НААН. Дослідження науковців засвідчують, що на сьогодні значна частина земель сільськогосподарського призначення через порушення використання і відсутність відповідного державного контролю за їх охороною перебувають у передкризовому, а подекуди у кризовому стані з тенденціями до погіршення. У 2019 р. третина земельних площ України оцінювалась як еродовані, близько 40 % - переущільнені, 20 % - мають неврегульовану кислотність, майже на 70 % ріллі постійно відслідковується нестача доступної рослинної вологи, поширюється дефіцитність і розбалансованість поживних елементів.

За останні роки, у зв'язку із глобальними кліматичними змінами негативні наслідки кризових явищ у стані ґрунтів стають ще відчутнішими та загрозливішими, що вимагає

прискороного здійснення меліоративних та інших заходів.

Специфіка на даний час полягає в тому, що вирішення зазначених проблем повинно в комплексі розв'язуватися у процесі запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, одночасно дотримуючись конституційних вимог стосовно організації державою охорони та збереженню родючості ґрунтів [17].

В умовах ринкової економіки особливо важливий пошук застосування ефективних механізмів капіталізації земель сільськогосподарського призначення шляхом здійснення заходів із поліпшення якості земель, розвитку земельно-іпотечного кредитування, залучення інвестицій, що повинно стати не тільки ефективним чинником зростання обсягів виробництва, формування доданої вартості в аграрній сфері, а й сприяти розвитку сільських територій та підвищенню добробуту сільських жителів [8].

На думку багатьох науковців та органів місцевого самоврядування, сьогодні доцільно повернутися до попередніх механізмів адміністрування земельного податку, коли 70% його обсягів залишалися громадам для вирішення питань охорони земель, впровадження земельної реформи на відповідних територіях, підтримки розвитку фермерів та інших дрібних виробників. З метою уникнення існуючих суперечностей земельні відносини, земельні трансакції, безперечно, також повинні знаходитися під особливим контролем територіальних громад через розширення їх функцій і повноважень. Органам самоврядування добре відомі місцеві особливості, що сприятиме безумовному дотриманню визначених державою правил з охорони, використання і запровадження основних засад ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення.

Специфічною суперечністю в організації земельних відносин залишається недопущення перенасичення структури посівів інтенсивними сільськогосподарськими культурами, ігнорування сівозмін, як важливих агротехнічних заходів збереження якості ґрунтів та культури землеробства (табл. 4).

4. Динаміка збільшення посівних площ під основними інтенсивними сільськогосподарськими культурами в Україні, тис. га

Культура	Рік				2020 р., % до 1990 р.
	1990	2000	2010	2020	
Соняшник	1626	2842	4572	6457	397,1
Кукурудза на зерно	1223	1364	2709	5432	444,2
Ріпак	90	157	907	1127	1252,2
Соя	88,8	61	1076	1351	1535,2
Разом	3027	4424	9264	14373	474,8
Усього сільськогосподарських посівів	32406	27173	26952	28147	86,9
Площі інтенсивних культур, % до всіх посівів в Україні	9,3	16,3	34,4	51,1	У 5,5 разів

Джерело: Сформовано авторами на основі даних Державної служби статистики України.

В окремих регіонах та особливо деяких господарюючих суб'єктів такі тенденції мають ще більш резонансний характер. Тобто, віддані на розсуд підприємців, нерегульовані процеси розширення таких посівних площ вже перейшли усі допустимі «червоні лінії». Нарощування виробництва продукції згаданих сільськогосподарських культур переважно відбувається за рахунок зниження природної родючості ґрунтів (витрати органічних речовин - гумусу). Його відновлення неможливе без збільшення відповідного внесення органічних добрив, як важливого стабілізатора органічної складової ґрунтів. Крім того, допускається суцільне непропорційне внесення різних видів мінеральних добрив, а гіпсування й вапнування ґрунтів, використання торфу та інших природних поліпшувачів ґрунтів швидше стали винятком, ніж правилом. Більше того, якраз продукція зазначених сільськогосподарських культур сьогодні виступає основою сировинного експорту аграрної продукції, що вказує на суперечності між бізнесовими та національними інтересами.

Для підтвердження, за оцінками вчених НААН, орієнтовні втрати елементів живлення в ґрунті вивезеними за межі держави у 2019 р. тільки за рахунок пшениці і кукурудзи компенсувалися внесеними мінеральними добривами лише на 77%. Якщо врахувати накопичувальні втрати поживних речовин у ґрунті при експорті всіх сільськогосподарських культур протягом останніх років, то вже складається невтішна тенденція до суттєвого зниження їх природної родючості, що вказує на відкладені загрози та суперечність національним інтересам.

Крім того, непропорційний розвиток галузей рослинництва і тваринництва, катастрофічне нерегульоване ринковими механізмами зменшення поголів'я тварин призвели

до скорочення у структурі посівів площ кормових культур від 37% у 1990-му до 5,9% у 2020 р., посіви яких в основному слугують стабілізатором вмісту азоту в ґрунті.

Така ситуація не тільки поглиблює розбалансованість природної рівноваги [26], а й порушує територіальний поділ праці, втрату робочих місць у сільському господарстві, які переважно забезпечували різні підгалузі тваринництва, овочівництва, вирощування плодово-ягідних і баштанних культур, винограду та накопичення інших економічних і соціальних проблем в аграрному секторі держави, що досягають критичних кризових величин.

Основні суперечності пов'язаних із вирішенням зазначених та інших, в тому числі екологічних проблем криються в площині побудови обґрунтованої системи державного регулювання ринкових земельних відносин, насамперед відносин власності та оренди земельних ділянок.

Відповідно до Конституції України [12] власність - це не тільки благо, а й відповідальність власників і користувачів, особливо на такий специфічний ресурс як земля, що віднесена до основного національного багатства і повинна одночасно знаходитися під особливим контролем органів державного управління. Для розв'язання цієї суперечності ще існує багато організаційно-правових прогалин державного регулювання [36], в тому числі встановлення специфічних правил у питаннях володіння, розпорядження та використання земель сільськогосподарського призначення.

Важливим завданням розвитку ринкових земельних відносин є встановлення державою необхідних вимог до власників і орендарів з дотримання обов'язкових типових правил користування земельними ділянками з метою недопущення втрати природної

родючості ґрунтів. Зокрема організації суцільного контролю шляхом обов'язкового визначення їх агрохімічного стану як на початку, в процесі, так і в кінці договірних орендних відносин, встановлення відповідних правових норм відповідальності сторін.

З цього приводу було б доцільно провести суцільну інвентаризацію стану земель, здійснити переєстрацію діючих договорів оренди, можливо навіть запровадити їх нову типову форму, що дозволить у майбутньому уникнути багатьох суперечностей.

Потребує своєчасного здійснення державою інших заходів комплексного інституціонального забезпечення ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення. Зокрема, це стосується наведення порядку в кадастровому обліку земель, відновленні повноцінної діяльності інституцій агрохімічного контролю на всіх територіях держави, запровадження відповідних фінансових механізмів для здійснення земельних трансакцій, відсутність яких сьогодні ставить селян-власників паїв безальтернативно в односторонньому порядку бути лише продавцями земельних ділянок, не отримуючи, в тому числі через систему земельно-іпотечного кредитування, фінансових можливостей організувати власну підприємницьку діяльність, на власних ділянках, здійснення заходів із збереження їх природної родючості, організації кооперативної діяльності тощо.

У багатьох проблемах розвитку аграрного сектору України, незадовільному продовольчому забезпеченні населення, вирішенні соціальних проблем на селі деякі політики й вчені часто звинувачують ліквідацію колгоспно-радгоспного устрою, приватизацію, перехід на ринкові відносини, поширення аграрного підприємництва та ін.

Разом із тим, не вдаючись в подробиці окремих недоліків ринкової економіки, в Україні ще й до цього часу не побудована завершена збалансована система державного регулювання ринковими механізмами економічних, соціальних і екологічних процесів в аграрній сфері, що не дозволяє ефективно вирішувати існуючі суперечності.

Відсутність функціонуючого інституту державного моніторингу розвитку аграрного ринку, діючого на засадах затверджених урядом науково обґрунтованих методиках, базуючись на достовірних джерелах інформації, об'єктивних аналітичних оцінок

внутрішніх і світових тенденцій, обґрунтування прогнозів, висновків і пропозицій, в багатьох випадках позбавляє законодавців та урядовців можливості формувати збалансовану систему ефективних механізмів державного регулювання, а виробникам орієнтуватись яким чином коригувати свою господарську діяльність.

Державний моніторинг повинен сприяти державним інститутам:

а) оперативному розв'язанню суперечностей міжгалузевого характеру, пов'язаних із поширенням цінових диспропорцій на продукцію сільського господарства і ресурси, які споживає галузь (нафтопродукти, хімічні засоби, техніка, будівельні матеріали, послуги тощо);

б) упередженню поглиблення суперечностей внутрішньогалузевого характеру, пов'язаних із розбалансуванням попиту і пропозицій на внутрішньому продовольчому ринку;

в) дослідження та оперативне врахування поточної й очікуваної кон'юнктури на глобальних ринках продовольчих ресурсів для розв'язання суперечностей, пов'язаних із зовнішньоторговельною діяльністю з урахуванням національних інтересів;

г) відслідковування негативних тенденцій соціального характеру, пов'язаних із зайнятістю, демографією, наданням соціальних та інших послуг життєзабезпечення сільського населення;

д) дослідження стану довкілля, пов'язаних із негативними екологічними тенденціями та ускладненнями від зміни клімату.

Варто зауважити, що обґрунтовані й своєчасні оцінки відповідних тенденцій уже значною мірою визначатимуть шляхи для оперативного розв'язання існуючих і прогнозованих суперечностей агропромислового та сільського розвитку.

Слід також підкреслити, що природа будь-якого підприємництва полягає у залученні всіх можливостей для своєї максимальної прибуткової діяльності, використовуючи також прогалини державного регулювання, неспроможності владних інституцій в багатьох випадках забезпечувати дотримання вимог чинного законодавства, в тому числі з недопущення лобювання інтересів окремих виробників і видів діяльності тощо.

Унаслідок незадовільного стану інституціонального забезпечення розвитку аграрного сектору економіки останнім часом

відслідковується ряд загрозливих суперечностей, які викривлюють ринкові відносини. Серед них лише кілька незадовільних тенденцій:

1) недостатність ефективних механізмів для врівноваження конкуренції між великими аграрними компаніями і дрібнотоварними виробниками, включаючи фермерів і особисті селянські господарства. У розвинутих країнах загальним явищем для врегулювання даної суперечності є створення необхідних умов для розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, діяльності товарних аграрних бірж, як основного інструменту об'єктивного визначення цін, сприяння створенню аграрних кооперативних банків, кредитних спілок та інших ринкових механізмів прямої державної підтримки дрібних агровиробників, розвитку довідкової діяльності тощо.

Прийнятий уже третій закон за період незалежності України про кооперацію і на сьогодні не повністю врегулює основні проблеми, які стримують розвиток кооперативів - остаточне визнання їх неприбуткового статусу, уникнення подвійного оподаткування, нерегульованість механізмів розподілу доходів між усіма учасниками кооперації. У результаті на майже 28 тис. сіл, 31,8 тис. фермерів і майже 4,0 млн особистих селянських господарств в Україні функціонує лише близько 1,0 тис. обслуговуючих кооперативів, не створено жодного кооперативного банку, згортається діяльність кредитних спілок тощо;

2) відсутність визначених законодавством необхідних запобіжників, що створює передумови для нерегульованого поширення монопольних проявів на аграрному ринку. В сільському господарстві, де основним засобом виробництва виступає земля, нещодавно прийнятим законом про ринковий обіг земельних ділянок визначено допустиме обмеження обсягів землі для одного власника до 10,0 тис. га, що при одночасній відсутності будь-яких законодавчих обмежень по обсягах оренди земель ще більше розширює вікно можливостей для безперешкодного утворення монополій в базовому сегменті виробництва продовольчих ресурсів. Тоді як практично в усіх країнах ЄС, до якого Україна намагається інтегруватись, один фермер, як правило, здійснює власну сільськогосподарську діяльність на земельних ділянках площею до 100 га, при цьому

залишається конкурентним у ринкових відносинах. Мабуть, в Україні декого дратує поява мільйонів фермерів, як це зроблено в Польщі, Румунії та деяких інших країнах. Більше того, сільський уклад життя в Україні та інших країнах переважно пов'язується із працею на землі. Тобто, такі регулятивні негаразди позбавлятимуть українських селян і надалі можливостей розширення трудової зайнятості, розвитку власної підприємницької діяльності, сприятимуть поширенню трудової міграції, що об'єктивно уже призводить до поступового самознищення унікальної сільської поселенської мережі в нашій державі.

Важливою передумовою поширення негативних явищ виступає нестабільність функціонування організаційно-економічних механізмів державного регулювання. Недотримання державними інституціями вимог чинних законодавчих актів, внесення до них необґрунтованих змін, у багатьох випадках недотримання принципу послідовності системного формування архітектури інституціонального забезпечення ринкових відносин провокує поширення хаосу та поглиблення суперечностей у сфері агропромислової діяльності, ускладнення розподільчих та інших відносин.

Такі висновки підтверджуються лише кількома важливими непослідовними і суперечливими діями відповідних органів державного управління:

- ще 17.10.1990 р. був прийнятий і на сьогодні чинний Закон України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» [21], ціла низка рамкових норм якого була або скасована, або постійно ігнорується при прийнятті спеціальних законів щодо регулювання розвитку аграрної сфери. Зокрема, це стосується базових вимог цього акта: а) відродження селянства «як господаря на землі, носія моралі та національної культури», б) щорічного врахування у видатках державних бюджетів як критерію не менше 1% від обсягів національного валового внутрішнього продукту на фінансування розвитку соціальної сфери села. Для прикладу, обсяги валового внутрішнього продукту за 2021 р. очікуються близько 4,3 трлн грн. Цілком зрозуміло, що за 30 років недотримання вимог згаданого законодавчого акта, внесення до нього відповідних змін не дозволило врегулювати багато суперечностей

соціально-економічного розвитку аграрної сфери, формування аграрного устрою та спрямованості агропромислової діяльності;

- прийнятий ще у 2001 р. Земельний кодекс України [9] зобов'язував державні інституції протягом наступних шести місяців забезпечити підготовку проєктів необхідних законодавчих актів для запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, проведення їх інвентаризації, створення Державного земельного банку для обслуговування всіх видів земельних трансакцій, розбудови спеціалізованої системи земельного іпотечного кредитування, системи моніторингу стану земель та інші, багато з яких ще й до цього часу залишаються або не виконаними, або знаходяться в процесі виконання, або внесеними змінами не знаходять свого розвитку;

- прийнятий ще 24 червня 2004 р. Закон України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» [20], який визначив основи державної політики у бюджетній, цінovій, кредитній, страховій та інших сферах державного управління, жодного господарського року повною мірою не був забезпечений необхідними видатками державного бюджету для здійснення передбачених законом заходів державного регулювання. Насамперед це стосується невиконання вимог щодо доведення обсягів продовольчих резервів у Аграрному фонді у 2010 р. до рівня 20% від обсягів річного внутрішнього споживання населенням України визначеного переліку основних видів продовольчих товарів для забезпечення цінової стабільності на продовольчому ринку через застосування товарних і фінансових інтервенцій. Між іншим розділ про регулювання попиту і пропозицій у 2020 р. взагалі був вилучений із тексту закону, а одночасно на заміну не було запропоновано кращих варіантів вирішення даної суперечності.

Наразі цінові збурення на продовольчі товари у 2021 р. та подальші негативні очікування позбавили державу основного механізму врегулювання існуючої проблеми.

Не виконана вимога стосовно організації державного регулювання ринку страхування ризиків у сільському господарстві, взагалі вилучена вимога про створення фонду Аграрних страхових субсидій. Не було забезпечено виділення необхідних бюджетних дотацій з метою усунення кризових явищ у тваринництві, дотримання стабільності

фінансової підтримки здешевлення вартості кредитів та ряд інших критичних напрямків державного регулювання. Зрозуміло, що втрачені можливості врегулювання даним законом накопичених суперечностей в попередні роки на сьогодні стали не підйомними для державного бюджету, який обтяжений вирішенням пріоритетних завдань національної безпеки;

- у 2008 р. був підписаний Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі [22], згоду на це надано Верховною Радою України, через що він отримав статус вищої сили над національним законодавством. Згаданий протокол, який з розумінням був підтриманий всіма державами-членами організації, зокрема передбачав, що обсяги бюджетних видатків з урахуванням обмежень державної підтримки сільського господарства в частині так званої жовтої скриньки не могли перевищувати рівня 3,43 млрд дол. США (або за нинішнім курсом це за 90 млрд грн), одночасно, не маючи жодних обмежень обсягів видатків бюджетної підтримки у складі так званої зеленої скриньки на заходи створення ринкової інфраструктури, збереження родючості ґрунтів, розвиток сільських територій, охорону навколишнього середовища, розвиток науки й освіти, гармонізацію стандартів якості продукції, маркетингові та консалтингові послуги, інспектування, розвиток ветеринарної медицини, дорадча діяльність тощо.

При цьому визначені даним протоколом умови передбачають достатні можливості для успішного розвитку аграрного сектору економіки в умовах жорсткої конкуренції на внутрішньому і глобальному ринках, дотримуючись вимог новітніх правил торгівлі з урахуванням національних інтересів. Проте упродовж дії вказаної угоди Україна з різних причин не змогла повною мірою використати наявні можливості;

- до недоліків інституціонального порядку слід також віднести суттєве невиконання схвалених парламентом і урядом державних програм підтримки розвитку українського села на період до 2015 р., вітчизняного сільгоспмашинобудування, рибної галузі, селекції у тваринництві, державної програми «Власний дім», підтримки Державного фонду розвитку фермерських господарств і т. ін.

Різні експерти, вчені, виробники також вважають великою помилкою введення

додаткових видів податків на земельні паї та інші види господарської діяльності сільських жителів і підприємців, особливо скасування пільгових режимів оподаткування сільгоспвиробників ПДВ, що нині в умовах пандемії та збільшення вартості ресурсів набуває поширення в країнах Євросоюзу.

Складається враження, що такі дії однобоко переслідують лише фіскальну функцію, втрачаючи функції стимулювання й інвестиційної привабливості, вирішення соціальних проблем, спрощення та дерегуляції, що об'єктивно призведе до появи низки нових суперечностей.

Як показують зазначені та інші суперечності інституціонального порядку, уже давно назріла необхідність провести суцільну експертизу чинних законодавчих актів стосовно регулювання агропромислової діяльності і сільського розвитку та затвердження оновленої аграрної політики, в тому числі з урахуванням цінностей і принципів, закріплених в угоді про Євроасоціацію, визначених ФАО ООН, ОЕСР, СОТ та інших міжнародних союзів, де в центрі буде людина, селянство, звичайний аграрний підприємець.

У державі уже майже сім років як відсутній закон про державну аграрну політику. Необхідність прийняття нового закону про аграрну політику давно назріла, він повинен визначати оновлені основні засади (мету, пріоритети, принципи, певні індикатори, маяки, відповідні етапи, заборони та інші обмеження і напрями стимулювання). Відсутність такого акта позбавляє логічної послідовності формування законодавства з урахуванням стратегічних завдань, уникаючи появи нових суперечностей. У загальному такий закон повинен розцінюватись як «аграрна конституція» й обов'язково враховуватися в організації державного регулювання та господарської діяльності.

В Україні протягом років незалежності влада і політики ніби й переймалися підтримкою розвитку аграрної науки, активізацією впровадження новацій в агропромисловий сектор економіки України. Однак чинними законодавчими актами з регулювання інноваційних процесів так і не було створено сприятливих умов для їх розвитку. На умовах прийнятого ще у 2013 р. закону про індустріальні парки в Україні їх зареєстровано лише 49, а працює тільки 7 подібних інноваційних одиниць в усіх сферах економіки. Тобто інноваційний вплив таких інституцій на

розвиток економіки України, в тому числі аграрної сфери залишається недостатнім.

Разом із тим у Південній Кореї діють 1200 індустріальних парків, які забезпечують 80% національного експорту, 70% промислового виробництва і 50 % зайнятості в промисловості.

Індустріальні парки Китаю, Туреччини, Польщі, Чехії, Словаччини та інших розвинутих економік забезпечують вирішальний інноваційний вплив національного розвитку. Секрет такого напряму розвитку простий. Він полягає у фіскальних і фінансових стимулах, компенсації витрат на створення додаткових робочих місць, безоплатного виділення земельних ділянок для інноваційних виробничих об'єктів та інші механізми сприяння для їх розвитку.

У результаті агропромислової сфери, як і інші сектори економіки на сьогодні через існуючі суперечливі норми регулювання наукової діяльності переважно насичується зарубіжними інноваційними продуктами, технологіями, технікою і ресурсами, що ставить її у відповідну залежність.

Максимальний синергетичний ефект від впливу організаційно-економічного механізму на розвиток аграрної сфери України можна одержати при умові взаємодоповнюючої дії всіх його складових. Так, сучасний розвиток кредитування виглядає проблематично без розв'язання проблем гарантування забезпечення повернення кредитів. Для цього слід врегулювати цілий ряд пов'язаних суперечностей. Зокрема, застави майна, яка потребує вирішення проблем ринкових його оцінок, наведення порядку у відповідних реєстрах та земельному кадастрі, створення системи земельно-іпотечного кредитування, мікрокредитування селянських господарств, фермерів й інших дрібних виробників, забезпечення стабільності видатків державного бюджету на здешевлення вартості, насамперед довгострокових кредитів, створення сприятливих умов для розвитку страхування аграрних ризиків, підтримки створення аграрних кооперативних банків і ряд інших інституціональних заходів держави.

Вирішення суперечностей розвитку кредитування агропромислової діяльності у свою чергу сприятиме розв'язанню суперечностей з питань впровадження новацій, охорони земель та збереження ґрунтів, розвитку кооперування тощо. Таким чином,

відповідно до логіки, слід у комплексі розв'язувати суперечності системної синергетичної дії всіх взаємопов'язаних складових організаційно-економічного механізму розвитку аграрної сфери України.

Висновки. Окреслені наявні та інші суперечності розвитку аграрної сфери України потребують ґрунтовної аналітики впливу на

їх розв'язання існуючих інституціональних чинників, що дасть можливість отримати реалістичні характеристики сучасного стану.

Пошук механізмів обґрунтованого і своєчасного врегулювання існуючих суперечностей дозволить перетворити розвиток аграрного сектору економіки і сільських територій у нову якість.

Список бібліографічних посилань

1. Андрійчук В. Г. Агропромислові формування нового типу. *Економіка АПК*. 2013. № 1. С. 3-15.
2. Бородіна О. М. Убезпечення сільського способу життя: Європейська політика, орієнтири для України. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 20-33.
3. Гайдучський П. І. Незалежна економіка України. Київ : Вид-во «Інформаційні системи», 2014. 528 с.
4. Гайдучський П. І. Аграрна реформа Л. Д. Кучми в Україні. Київ : ТОВ «Інформаційні системи», 2015. 448 с.
5. Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Земельна реформа: проблеми та перспективи розвитку аграрної економіки. *Економіка АПК*. 2017. № 1. С. 5-14.
6. Геєць В. М. Чому настав час починати спочатку? *Економіка України*. 2017. № 5-6. С. 31-39.
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Жук В. М. Обіг земель сільськогосподарського призначення за селозберігаючою моделлю аграрного устрою України : наук. доп. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 127 с.
9. Земельний кодекс України / Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. Ст. 27. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
10. Кириленко І. Г., Івченко В. Є. Структурні реформи в аграрному секторі України: світовий досвід, українські реалії. *Економіка АПК*. 2016. № 2. С. 5-11.
11. Кропивко М. Ф. Аграрні перетворення в Україні на рубежі ХХ-ХХІ ст. *Економіка АПК*. 2015. № 11. С. 125-128.
12. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. 1996. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua>.
13. Лукинов І. І. Инвестиционная активность в экономическом обновлении и росте. *Економика Украины*. 1997. № 8. С.4-8.
14. Лупенко Ю. О. Стан та перспективи сталого розвитку сільських територій. Сучасні проблеми та перспективи сталого розвитку сільських територій : 36. матеріалів 16 конгресу вчених економістів-аграрників та міжнародної науково-практичної конференції. м. Київ, 1 червня 2017 р. (ред. кол.: Лупенко Ю. О., Саблук П. Т. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ» 2017. 386 с.
15. Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Теоретико-методологічне і нормативно-правове забезпечення трансформацій аграрного сектору України до ринкових умов господарювання, науковий супровід та ефективність запровадження. *Економіка АПК*. 2015. № 7. С. 5-24.
16. Модернізація державної політики розвитку аграрної сфери України: виклики, шляхи вирішення : монографія / Гадзало Я. М., Гладій М. В., Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Київ : Аграрна наука, 2020. 330 с.
17. Молдаван Л. В. Суперечності земельної реформи в аграрному секторі економіки України в контексті світової практики. *Економіка та прогнозування*. 2016. № 2. С. 148-159.
18. Норт Дуглас. Інституції, Інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюба. Київ : Основи, 2000. 204 с.
19. Осецький В. Л. Соціально-економічні суперечності розвитку аграрного ринку та інституційні імперативи його стійкості. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 16-20.
20. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>.
21. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві : Закон України від 17.10.1990 № 400-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text>.

References

1. Andriichuk, V.H. (2013). Ahropromyslovi formuvannia novoho typu [Agro-industrial formations of a new type]. *Ekonomika APK*, 1, pp. 3-15 [In Ukrainian].
2. Borodina, O.M. (2020). Ubezpechennia silskoho sposobu zhyttia: Yevropeiska polityka, oriientyry dlia Ukrainy [Rural proofing: the European policy and guidelines for Ukraine]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 20-33 [In Ukrainian].
3. Haidutskyi, P.I. (2014). Nezalezhna ekonomika Ukrainy [Independent economy of Ukraine]. Kyiv : Vyd-vo «Informatsiini systemy» [In Ukrainian].
4. Haidutskyi, P.I. (2015). Ahrarna reforma L. D. Kuchmy v Ukraini [Kuchma's agrarian reform in Ukraine]. Kyiv : TOV «Informatsiini systemy» [In Ukrainian].
5. Hadzalo, Ya.M. & Luzan, Yu.Ya. (2017). Zemelna reforma: problemy ta perspektyvy rozvytku ahrarnoi ekonomiky [Land reform: problems and prospects for the development of the agricultural economy]. *Ekonomika APK*, 1, pp. 5-14 [In Ukrainian].
6. Heiets, V.M. (2017). Chomu nastav chas pochynaty spochatku? [Why is it time to start over?]. *Ekonomika Ukrainy*, 5-6, pp. 31-39 [In Ukrainian].
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua/> [In Ukrainian].
8. Zhuk, V.M. (2017). Obih zemel silskohospodarskoho pryznachennia za selozberihaiuchoiu modelliu ahrarnoho ustroiu Ukrainy : nauk. dop. [Circulation of agricultural lands according to the village-preserving model of the agrarian system of Ukraine: scientific report]. Kyiv : NNTs «IAE» [In Ukrainian].
9. Zemelnyi kodeks Ukrainy [Land Code of Ukraine]. (2002). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 3-4, St. 27. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> [In Ukrainian].
10. Kyrylenko, I.H. & Ivchenko, V.Ye. (2016). Strukturni reformy v ahrarnomu sektori Ukrainy: svitovyi dosvid, ukraïnski realii [Structural reforms in the agricultural sector of Ukraine: world experience, Ukrainian realities]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 5-11 [In Ukrainian].
11. Kropyvko, M.F. (2015). Ahrarni peretvorennia v Ukraini na rubezhi XX-XXI st. [Agrarian transformations in Ukraine at the turn of the XX-XXI centuries]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 125-128 [In Ukrainian].
12. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. Retrieved from : <http://zakon3.rada.gov.ua> [In Ukrainian].
13. Lukinov, I.I. (1997). Investicionnaja aktivnost' v jekonomicheskom obnovenii i roste [Investment activity in economic renewal and growth]. *Jekonomika Ukrainy*, 8, pp. 4-8 [In Russian].
14. Lupenko, Yu.O. (2017). Stan ta perspektyvy staloho rozvytku silskykh terytorii [Status and prospects of sustainable development of rural areas]. Suchasni problemy ta perspektyvy staloho rozvytku silskykh terytorii : Zb. materialiv 16 konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv ta mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii. m. Kyiv, 1 chervnia 2017 r. Lupenko Yu. O., Sabluk P. T. (Ed.). Kyiv : NNTs «IAE» [In Ukrainian].
15. Mesel-Veseliak, V.Ya. & Fedorov, M.M. (2015). Teoretyko-metodolohichne i normatyvno-pravove zabezpechennia transformatsii ahrarnoho sektoru Ukrainy do rynkovykh umov hospodariuvannia, naukovyi suprovit da efektyvnist zaprovadzhennia [Theoretical-methodological and normative-legal support of transformations of the agrarian sector of Ukraine to market conditions of management, scientific support and efficiency of introduction]. *Ekonomika APK*, 7, pp. 5-24 [In Ukrainian].

22. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі. Женева, 5 лют. 2008 р. : URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_049.
23. Пугачов М. І. Аграрний сектор економіки в умовах інституційних змін. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 12-18.
24. Розвиток земельних відносин в аграрній сфері : монографія / М. М. Федоров, В. Я. Месель-Веселяк, О. В. Ходаківська ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 432 с.
25. Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки / Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Мамчур В. А. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ». 2019. 374 с.
26. Руденко М.Д. Энергия прогресса. Киев : Издатель Михайлюта А. А., 2010. 544 с.
27. Саблук П. Т., Лузан Ю. Я. Аграрна політика та чинники її реалізації. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 6-17.
28. Саблук П. Т. Невідкладні заходи для врахування при запровадженні ринкових земельних відносин. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 126-135.
29. Сичевський М. П. Харчова промисловість у системі продовольчої безпеки держави. Київ : Аграрна наука, 2017. 56 с.
30. Суперечності закон. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Інститут філософії ім. Григорія Сковороди НАН України. Київ : Абрис, 2002. С. 617-742.
31. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / Інститут економічного прогнозування ; за ред. акад. НАН України В. М. Гейця. Київ : Лотос, 1999. 500 с.
32. URL : uk.wikipedia.org/wiki/ Основні закони формальної логіки.
33. Ходаківська О. В., Могильний О. М. Селянське питання. Від обштинного землеволодіння до економічних агрохолдингів. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2020. 184 с.
34. Шпикуляк О. Г. Інституції аграрного ринку : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2009. 470 с.
35. Шпичак О. М. Організаційно-економічні проблеми виробництва молока в Україні та їх вирішення. *Економіка АПК*. 2021. № 4. С. 24-40.
36. Шпичак О. М., Боднар О. В. Проблеми власності та формування ринку землі сільськогосподарського призначення. *Економіка АПК*. 2012. № 12. С. 3-9.
16. Hadzalo, Ya.M., Hladii, M.V., Sabluk, P.T. & Luzan, Yu.Ya. (2020). Modernizatsiia derzhavnoi polityky rozvytku ahrarnoi sfery Ukrainy: vyklyky, shliakhy vyryshennia : monohrafiia [Modernization of the state policy of development of agrarian sphere of Ukraine: challenges, ways of the decision: monograph]. Kyiv : Ahrarna nauka [In Ukrainian].
17. Moldavan, L.V. (2016). Superechnosti zemelnoi reformy v ahrarnomu sektori ekonomiky Ukrainy v konteksti svitovoi praktyky [Contradictions of land reform in the agricultural sector of Ukraine's economy in the context of world practice]. *Ekonomika ta prohnozuvannia*, 2, pp. 148-159 [In Ukrainian].
18. Nort Duhlas (2000). Instytutsii, Instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky [Institutions, Institutional change and the functioning of the economy]. (I. Dziuba, Trans). Kyiv : Osnovy [In Ukrainian].
19. Osetskiy, V.L. (2018). Sotsialno-ekonomichni superechnosti rozvytku ahrarnoho rynku ta instytutsiini imperatyvy yoho stiiakosti [Socio-economic contradictions of the agricultural market development and institutional imperatives of its stability]. *Ekonomika APK*, 9, pp. 16-20 [In Ukrainian].
20. Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 24.06.2004 # 1877-IV [On state support of agriculture of Ukraine: Law of Ukraine of 24.06.2004 No. 1877-IV]. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> [In Ukrainian].
21. Pro prioritytnist sotsialnoho rozvytku sela ta ahropromyslovoho kompleksu v narodnomu hospodarstvi : Zakon Ukrainy vid 17.10.1990 # 400-XII [On the priority of social development of the village and agro-industrial complex in the national economy: Law of Ukraine of 17.10.1990 No. 400-XII]. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400-12#Text> [In Ukrainian].
22. Protokol pro vstup Ukrainy do Svitovoi orhanizatsii torhivli. Zheneva, 5 liut. 2008 r. [Protocol on Ukraine's accession to the World Trade Organization. Geneva]. 5 February 2008. Retrieved from : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_049 [In Ukrainian].
23. Puhachev, M.I. (2017). Ahrarnyi sektor ekonomiky v umovakh instytutsiinykh zmin [The agricultural sector of the economy in terms of institutional change]. *Ekonomika APK*, 5, pp. 12-18 [In Ukrainian].
24. Fedorov, M.M., Mesel-Veseliak, V.Ya., Khodakivska, O.V. (2016). Rozvytok zemelnykh vidnosyn v ahrarnii sferi : monohrafiia [Development of land relations in the agricultural sector: monograph]. Yu.O. Lupenko (Ed.). Kyiv : NNTs «ІАЕ» [In Ukrainian].
25. Malik, M.Yo., Shpykuliak, O.H., Mamchur, V.A., et al. (2019). Rozvytok silskohospodarskoi kooperatsii ta intehtatsiini protsesy v ahrarnomu sektori ekonomiky [Development of agricultural cooperation and integration processes in the agricultural sector of the economy]. Kyiv : NNTs «ІАЕ» [In Ukrainian].
26. Rudenko, M.D. (2010). Jenergija progressa [Energy of progress]. Kiev : Izdatel' Mihajljuta A. A. [In Russian].
27. Sabluk, P.T. & Luzan, Yu.Ya. (2019). Ahrarna polityka ta chynnyky yii realizatsii [Agrarian policy and factors of its implementation]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 6-17 [In Ukrainian].
28. Sabluk, P.T. (2020). Nevidkladni zakhody dlia vrakhuvannia pry zaprovadzhenni rynkovykh zemelnykh vidnosyn [Urgent steps for consideration when implementing market land relations]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 126-135 [In Ukrainian].
29. Sychevskiy, M.P. (2017). Kharchova promyslovist u systemi prodovolchoi bezpeky derzhavy [Food industry in the food security system of the state]. Kyiv : Ahrarna nauka [In Ukrainian].
30. Shynkaruk, V.I., et al. (2002). Superechnosti zakon. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk [Contradictions law. Philosophical encyclopedic dictionary]. Instytut filosofii im. Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy. Kyiv : Abrys. [In Ukrainian].
31. Heiets, V.M. (1999). Transformatsiia modeli ekonomiky Ukrainy (ideolohiia, protyrichchia, perspektyvy) [Transformation of the economic model of Ukraine (ideology, contradictions, prospects)]. Instytut ekonomichnoho prohnozuvannia ; za red. akad. NAN Ukrainy. Kyiv : Lotos [In Ukrainian].

32. Osnovni zakony formalnoi lohiky [Basic laws of formal logic]. Retrieved from : uk.wikipedia.org/wiki/ [In Ukrainian].
33. Khodakivska, O.V. & Mohylnyi, O.M. (2020). Selianske pytannia. Vid obshchynnoho zemlevlodinnia do ekonomichnykh ahrokhodyniv [The peasant question. From communal land ownership to economic agricultural holdings]. Kyiv : NNTs «IAE» [In Ukrainian].
34. Shpykuliak, O.H. (2009). Instytutsii ahrarynoho rynku : monohrafiia [Agrarian market institutions: monograph]. Kyiv : NNTs «IAE» [In Ukrainian].
35. Shpychak, O.M. (2021). Orhanizatsiino-ekonomichni problemy vyrobnytstva moloka v Ukraini ta yikh vyrishennia [Organizational and economic problems of milk production in Ukraine and their solutions]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 24-40 [In Ukrainian].
36. Shpychak, O.M. & Bodnar, O.V. (2012). Problemy vlasnosti ta formuvannia rynku zemli silskohospodarskoho pryznachennia [Problems of ownership and formation of the agricultural land market]. *Ekonomika APK*, 12, pp. 3-9 [In Ukrainian].

Hadzalo Ya. M., Luzan Yu. Ya. The principal contradictions of the organizational and economic mechanism for the development of the agrarian sector of Ukraine and ways to resolve them

The purpose of the article is to outline the principal contradictions of the organizational and economic mechanism at the present stage of development of the agrarian sphere of Ukraine, to substantiate the ways of their settlement.

Research methods. The research used dialectical and logical methods of scientific knowledge, a systematic approach to studying current trends in the agricultural sector of Ukraine, a set of methods for processing statistical data that characterize the interaction of individual components of the organizational and economic mechanism of state regulation.

Research results. The existence of essential contradictions in the functioning of the state regulatory system is proved. The corresponding contradictions, inconsistencies, and instability of its principal components at the present stage of development of the agrarian sphere of Ukraine are determined.

Scientific novelty. The essence of contradictions of the organizational and economic mechanism of development of the agrarian sphere of Ukraine is revealed, the mechanisms which have the most significant influence on its functioning are defined, the ways of their improvement are offered.

Practical significance. The study results can be taken into account in the preparation of draft legislation in-depth research in the educational process to improve the system of public administration of the agricultural sector of Ukraine. Tabl.: 4. Refs.: 36.

Keywords: agrarian sphere; agrarian sector; state regulation; contradictions; organizational and economic mechanism.

Hadzalo Yaroslav Mykhailovych - doctor of agricultural sciences, professor, academician of NAAS, the president of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (9, M. Omelianovycha-Pavlenka St., Kyiv, 01010)

E-mail: prezid@naas.gov.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5028-2048>

Luzan Yurii Yakovych - doctor of economic sciences, academician of NAAS, counsellor of the presidium, National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (9, M. Omelianovycha-Pavlenka St., Kyiv, 01010), chief research fellow of the department of economic research, innovation providing and external relations Institute of Food Resources of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (4A, Ye. Sverstiuka St., Kyiv, 02000)

E-mail: prezid@naas.gov.ua

Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Основные противоречия организационно-экономического механизма развития аграрной сферы Украины и пути их урегулирования

Цель статьи - определить основные противоречия организационно-экономического механизма на современном этапе развития аграрной сферы Украины, обосновать пути их урегулирования.

Методика исследования. В процессе исследования использованы диалектический и логический методы научного познания, системный подход к изучению современных тенденций развития аграрной сферы Украины, совокупность методов обработки статистических данных, которые характеризуют взаимодействие отдельных составляющих организационно-экономического механизма государственного регулирования.

Результаты исследования. Доказано наличие важных противоречий в функционировании системы государственного регулирования, определены соответствующие противоречия, неувязки и нестабильность действия основных ее составляющих на современном этапе развития аграрной сферы Украины.

Элементы научной новизны. Раскрыта сущность противоречий организационно-экономического механизма развития аграрной сферы Украины, определены механизмы, что проявляют наибольшее влияние на ее функционирование, предложены пути их усовершенствования.

Практическая значимость. Результаты исследования могут быть учтены при подготовке проектов законодательных регулятивных актов, углублении научных исследований, в учебном процессе, для усовершенствования системы государственного управления аграрной сферой Украины. Табл.: 4. Библиогр.: 36.

Ключевые слова: аграрная сфера; аграрный сектор; государственное регулирование; противоречия; организационно-экономический механизм.

Гадзало Ярослав Михайлович - доктор сельскохозяйственных наук, профессор, академик НААН, президент Национальной академии аграрных наук Украины (01010, г. Киев, ул. Михаила Омеляновича-Павленко, 9)

E-mail: prezid@naas.gov.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5028-2048>

Лузан Юрий Яковлевич - доктор економічних наук, академик НААН, советник Президиума Национальной академии аграрных наук Украины (01010, г. Киев, ул. Михаила Омеляновича-Павленко, 9), главный научный сотрудник отдела экономических исследований, инновационного провайдера и внешних связей, Институт продовольственных ресурсов НААН (02000, г. Киев, ул. Евгения Сверстюка, 4А)
E-mail: prezid@naas.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 01.11.2021 р.

Фахове рецензування: 11.11.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Гадзало Я. М., Лузан Ю. Я. Основні суперечності організаційно-економічного механізму розвитку аграрної сфери України та шляхи їх врегулювання. *Економіка АПК*. 2021. № 11. С. 6 – 22. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202111006>

Hadzalo, Ya.M. & Luzan, Yu.Ya. (2021). Osnovni superechnosti orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu rozvytku ahrarnoi sfery Ukrainy ta shliakhy yikh vrehuliuvannia [The principal contradictions of the organizational and economic mechanism for the development of the agrarian sector of Ukraine and ways to resolve them]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 6 – 22 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202111006>

* * *

Новини АПК

У січні-вересні 2021 року оборот торгівлі агропродукцією між Україною та державами Азії перевищив 10 млрд дол. США - Микола Пугачов

За 9 місяців 2021 року оборот торгівлі агропродовольчими товарами між Україною та Азією збільшився проти минулорічних показників за відповідний період на 20 % і сягнув 10,0 млрд дол. США, поінформував заступник директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», академік НААН Микола Пугачов.

Він зазначив, що додатне для нашої країни сальдо торгівлі вдалося збільшити до 8,0 млрд дол. США як результат зростання вітчизняного експорту (+1,5 млрд дол. США), що перевищило збільшення імпорту з країн азійського регіону (+0,1 млрд дол. США).

Головними торговельними партнерами для України в Азії у контексті експорту цього регіону виступають Китай, Індія, Туреччина, Індонезія, Саудівська Аравія, Іран, Ірак, Пакистан та Ізраїль. Сумарно ці країни акумулюють понад 4/5 вартісних обсягів наших продажів у цей регіон.

Найбільші за вартістю закупівлі продовольства вітчизняні компанії-імпортери здійснюють в Туреччині, Індонезії, Китаї та Індії, звідки надходить 76 % від усього азійського імпорту.

Оскільки Азія - найбільший ринок збуту для української агропродовольчої продукції, тому товарна структура нашого експорту в цьому регіоні цілком відображає загальну. Вона представлена переважно зерновими й олійними культурами, олією, залишками переробки харчової промисловості та м'ясопродуктами.

Натомість з азійських країн Україна імпортує в основному екзотичні фрукти, пальмову олію, насіння олійних культур, чай та каву.

За прогностичними оцінками науковців Інституту аграрної економіки, у 2021 р. Україна може оновити минулорічний рекорд аграрного експорту до країн Азії у 10,9 млрд дол. США. На користь такого очікуваного результату свідчить наростаюча динаміка поставок вітчизняної сільгосппродукції до країн цього регіону впродовж понад 10 років, яка зберігалась навіть у період 2014-2016 років, коли значний негативний вплив відчувався внаслідок подій у Криму та на Донбасі. Водночас комплексна потенційна ємність ринку країн Азії залишається для українських постачальників невикористаною, оскільки наразі попит на продовольство у цьому регіоні зростає дуже динамічно, підсумував Микола Пугачов.

Пресслужба ННЦ «Інститут аграрної економіки»